

ՀՀ ԿԳՄՍ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
«ՄԻՍԻԱՆԻ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ» ՊՈԱԿ

**ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆՈՂ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅԱՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑՉԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ**

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝ «Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը պատմություն
առարկայի դասավանդման ընթացքում»

ԱՌԱՐԿԱ՝ Հայոց պատմություն

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Արշակ Գևորգյան

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ՝ Շենաթաղի հիմնական դպրոց

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ Ռ. Խաչատրյան

2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ
2. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱԿՆԱՐԿ
3. ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍ
4. ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՅՔ
5. ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ
6. ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականությունը: Այսօր մեր հասարակությունը ապրում է փոփոխությունների նոր ժամանակաշրջան, որն իր աղդեցությունն է թողնում նոր սերնդի վրա, այս ամենի մեջ ուսուցչի խնդիրն է դառնում մատաղ սերնդի մեջ ազգային արժեքների պահպանման և ազգային ինքնագիտակցության պահպանման բարդ գործը:

Հայաստանի Հանրապետության կրթական համակարգը խորհրդային կրթական համակարգի ժառանգորդն էր և կազմավորվել էր նրա հենքի վրա: Խորհրդային Միությունում միասնական էին կրթական խնդիրները, մեթոդական սպասարկումը: Միասնական էր նաև արժեհամակարգը: Ուսուցչին մնում էր միայն տեղայնացնել կենտրոնից եկած որոշումները: Անկախացումից հետո իրավիճակը կտրուկ փոխվեց: Կրթական համակարգի արմատական վերակառուցման պահանջը կախված էր օդում: Փոխվեց ժամանակաշրջանը, փոխվեցին նաև արժեքները, փոխվեցին արժեքային կողմնորոշումները, նախասիրություններն ու պահանջմունքները: Նոր իրավիճակը համարժեք մոտեցումներ էր պահանջում: Նոր խնդիրներ առաջ եկան, որոնք հրատապ լուծման կարիք ունեին: Շուկայական հարաբերությունների պայմաններում բազմաթիվ արժեքներ, որպես մանրադրամ, շուկա նետվեցին: Նորանկախ հանրապետության նոր սերնդի հասարակական կյանքի, արժեքների նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքն ու բարոյական սկզբունքները տարբերվում էին նախորդներից: Կյանքը կառուցվեց նոր կանոնների և նոր նորմերի վրա: Նոր սերնդի համար ժամանակակից աշխարհն իր արժեքային

համակարգով բավականին բարդ ու անկանխատեսելի էր թվում: Կրթության հիմնախնդիրներով զբաղված մասնագետներին առաջադրված է ճշգրիտ որոշել և բյուրեղացնել այն գլոբալ արժեքները, որոնք անհրաժեշտ էին 21- րդ դարի քաղաքացուն: Իսկ որո՞նք են այդ արժեքները, և ի՞նչ մեխանիզմներով էին դրանք հասցվելու սովորողին: Այսօրինակ հարցերը քննարկումների նյութ էին դառնում: Արագընթաց փոփոխությունների, նոր արժեքների այդ հորձանուտում երիտասարդ սերունդը դժվարանում էր իր համար արժեքային կողմնորոշումներ ձևավորել:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Հետազոտության հիմնական նպատակն է ներկայացնել և ուսումնասիրել հանրակրթական դպրոցներում արժեքային համակարգի ձևավորումը աշակերտների մոտ: Այդ նպատակների իրականացումը ենթադրում է կոնկրետ խնդիրների լուծում, որոնք էլ ապահովում են աշխատանքի տրամաբանությունն ու կառուցվածքը:

Առաջադրված նպատակին հասնելու համար աշխատանքում առաջադրել են հետևյալ խնդիրները՝

- Վերլուծել հիմնախնդրի վերաբերյալ մասնագիտական գրականություն:
- Պարզաբանել արժեքային համակարգի դերը դասաժամերին:
- Լուսաբանել արժեքային համակարգի ձևավորման գործընթացը և յուրացումը: Հետազոտության օբյեկտը: Հետազոտության օբյեկտ է հանդիսանում դասարանը, որտեղ կատարել են դասապրոցես:

Հետազոտության մեթոդները: Հետազոտության կիրառված մեթոդներն են՝ դիտարկում, թեստավորում, վերլուծություն և այլն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Մերունդների կրթության և դաստիարակության արդյունավետության խնդիրը միշտ եղել է մանկավարժների, փիլիսոփաների, հետազոտողների և հոգեբանների ուշադրության կենտրոնում: Ամերիկացի փիլիսոփա և մանկավարժ Ջոն Դյուին, ով իր աշխատություններով նպաստում էր կրթության առաջադեմ շարժմանը, համոզված էր, որ լավագույն կրթությանը հասնում են կրթության միջոցով. «Ես հավատում եմ ,որ կրթությունը, հետևաբար, ապրելակերպ է և ոչ թե ապագա ապրելու նախապատրաստություն» /Իմ մանկավարժական քույր-1897թ/: Դեռևս Սոկրատեսն էր իր սաներին սովորեցնում տրամաբանորեն և վերլուծելով մտածել, սակայն առաջին անգամ տեսականորեն այն մշակել է Ջ.Դյուին: Իսկ ըստ ռուս հայտնի հոգեբան Ս.Յ. Ռուբինշտեյնի, մարդու մտածողությունը կարելի է զարգացնել միայն ճանաչողական պրոբլեմների լուծման միջոցով:

Լ.Ս. Վիգոտսկին էլ ձևակերպել է մի օրենք , որտեղ ասվում է, որ ուսուցմանը հետևում է զարգացումը, իսկ անձը զարգանում է գործունեության մեջ: Ակտիվ գործունեության ընթացքում են զարգանում խնդիրները միասին լուծելու կարողությունները, և ամենակարևորը՝ ինքնուրույն իմացական գործունեությունը, շահագրգռվածություն ցանկացած խնդիր վերլուծելու և հանգուցալուծելու համար: Այնուամենայնիվ, որքան էլ հոգեբանները, փիլիսոփաները առաջարկեն մեթոդներ կամ ռազմավարություններ , ուսումնառության արդյունավետության խնդիրը մնում է չլուծված կամ ոչ ամբողջապես լուծված, քանի որ ուսուցչի համար խնդիր է մնում, թե ինչպե՞ս կիրառվի կամ օգտագործվի այդ գործիքը, արդյո՞ք դասի մոդելը կօգնի հասնել դրան: Ըստ այդմ էլ , յուրաքանչյուր ուսուցիչ գտնում է իր առարկային համապատասխանող ռազմավարություն և տալիս առաջ եկած խնդրի լուծում:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍ

ՍՈՎՈՐՈՂՆԵՐԻ ՄԵՁ ԱՐԺԵՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ԱՌԱՐԿԱՅԻ

ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ

«Արժեհամակարգ» հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն շառավիղով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Արժեքների թվարկված համախմբերից որևէ մեկին գերապատվություն տալը կնշանակեր ոչ մանկավարժական մոտեցում խնդրին. Արժեհամակարգը լիակատար է և համեմատաբար ավարտուն բոլոր ներառված համախմբերի ներդաշնակ փոխլրացման պայմաններում: Ահա թե ինչու «արժեհամակարգ» հասկացությունը նաև զուրկ է խիստ որոշակի ստուգությունից: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները, որոնք թվում, այնուամենայնիվ, արժեքների ձևավորման առումով չափազանց մեծ է հումանիտար ոլորտի ուսումնական առարկաների դերը: Մասնավորապես՝ անգնահատելի է լեզվի և գրականության դերը՝ առանց նույնիսկ էականորեն տարբաժանելու մայրենի և օտար լեզուների նշանակությունը սույն խնդրի առնչությամբ:

Արժեհամակարգի մեջ կուտակված է անցյալի փորձը, որի յուրացումը աշակերտների մեջ ձևավորում է հայրենասիրության, սեփական ժողովրդի պատմության, նրա ստեղծած մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների համար հպարտության զգացում: Իսկ ակտիվ ճանաչողական գործունեության պայմաններում ձևավորված գիտելիքները աշակերտների մոտ վերածվում են համոզմունքների և կարողությունների:

Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն: Հաշվի առնելով

բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները: Կրելով վերոնշյալ և այլ հանգամանքների ներգործությունը, ընտրությամբ յուրացնելով դրանց ազդեցությունը՝ աշակերտը հաղորդակցվում է հասարակական մշակույթին և ձևավորվում իբրև ստեղծագործական անհատականություն:

Ընդ որում՝ կրթական տարբեր աստիճաններում աշակերտն ունենում է աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի տարբեր դրսևորումներ և հարաբերություններ: Վերաբերմունքն աշխարհի նկատմամբ և հարաբերությունը աշխարհի հետ, վերաբերմունք սեփական անձի նկատմամբ և հարաբերությունն ինքն իր հետ իրականացվում են հասարակական դաստիարակության համակարգի (ուսումնական հաստատություններ, հասարակական, պետական, խորհրդակցական մարմիններ, մանկապատանեկան կառույցներ, այլ) և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների (հեռուստատեսություն, համացանցային լրատվական միջոցներ, մամուլ) միջոցով: Կինոն, թատրոնը, հեռուստատեսությունը, համացանցը ներգործում են աշակերտի անձի վրա ոչ միայն ինքնին՝ որպես տեղեկատվության աղբյուրներ, այլ նաև որոշակի տիպարների միջոցով, որոնք դրսևորվում են այդ «տեղեկատվական աղբյուրներից հոսող» հերոսների վարքագծում: Աշակերտները, իրենց տարիքային, սեռական և անհատական առանձնահատկություններին համապատասխան, հակված են նույնացնել իրենց այս կամ այն հերոսի հետ՝ յուրացնելով նրանց վարքի ձևերը, ապրելակերպը, հագուստը, կենցաղը, կյանքի ոճը և այլն:

Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող գործոններից են ավանդական միջոցները, այսինքն՝ աշակերտի մեջ աշխարհի նկատմամբ վերաբերմունքի և հասարակության հետ հարաբերության, սեփական անձի նկատմամբ վերաբերմունքի ձևավորումը ընտանիքի և սոցիալական միջավայրի միջոցով: Սակայն սովորողների կողմից այդ միջավայրին բնորոշ արժեքների, կանոնների, չափանիշների, հայացքների յուրացումը միշտ չէ, որ համապատասխանում է հասարակության կողմից ընդունված արժեքներին և խրախուսելի չափանիշներին: Ավանդական միջոցների յուրացումը լինում է չգիտակցված՝ վարքի ընդունված կաղապարներն

ընդօրինակելու միջոցով: Այս առումով իրավացի է Մ. Մոնտենը. «...Մենք որքան ասես կարող ենք պնդել մերը, սակայն սովորությո՞ն ու համընդհանուր կանոնները մեզ քարշ են տալիս իրենց ետևից»¹:

Աշակերտի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը տարիքայինն է, երբ սովորողի արժեքային կողմնորոշումները, արժեքային նախապատվությունները, վարքն ու բարոյահոգեբանական գծերը դրսևորվում են՝ ըստ տարիքային և կազմաբնախոսական առանձնահատկությունների: Արտաքուստ արժեհամակարգային դաստիարակության առանցքը դրսևորվում է աշակերտի վարքի ու շփման հարաբերությունների որոշակի մակարդակում՝ խոսքում, արտաքին տեսքում, ազատ ժամանակն անցկացնելու ձևում, ապրելակերպում և այլն: Տարիքային դաստիարակությանը բնորոշ են հակումը դեպի մշակույթի որոշակի շերտերը, կենցաղին բնորոշ արժեքների որոշակի աստիճանակարգությունը: Սակայն այստեղ ամենակարևորը մանկավարժների կողմից «աշակերտների մեջ կյանքի նկատմամբ դրական վերաբերմունքի, ապրած յուրաքանչյուր օրվա համար ուրախության զգացում ապրելու ունակության ձևավորումն է»²:

Սովորողի անձի արժեքների ձևավորման վրա ազդող մյուս գործոնը մի ջանձնային հարաբերություններն են կամ իրենց համար հեղինակավոր, երևելի մարդկանց հետ շփումները (ծնողներ, ուսուցիչներ, մեծահասակներ, ընկերներ և այլն): Բնական է, որ այդ հեղինակավոր անձինք կարող են լինել նաև աշակերտի վրա ներգործող հասարակական այս կամ այն կազմակերպությունների անդամները, դպրոցի տնօրենը, դասղեկը, ուսուցիչը և այլն: Աշակերտը նրանցից կարող է ստանալ արժեքների վերաբերյալ ինչպես դրական մոդելներ, այդպես նաև բացասական: Ընդամին՝ բացասական մոդելները հակում ունեն ձևավորվելու ավելի արագ և անդառնալի բացասական ազդեցություն կարող են ունենալ սովորողի անձի արժեքային ճիշտ դաստիարակության վրա: Հետևաբար արժեքների դաստիարակության այս բնագավառը պահանջում է մանկավարժական խստագույն վերահսկողություն և ըստ հարկի՝ նաև միջամտություն:

Աշակերտի արժեքների ձևավորման խնդիրները բնականաբար լուծվում են ոչ միայն ընտանիքում, այլ նաև ուսումնական հաստատություններում՝

¹ Տես՝ Մուխոմլինսկի Վ. Ա., Սիրտս նվիրում եմ երեխաներին, Երևան, 1977թ., 22 էջ:

² Տես՝ նույն տեղում, 64 էջ:

ուսումնաստիարակչական գործընթացի միջոցով: Ուսուցման դաստիարակչական ներգործությունը օբյեկտիվ օրինաչափություն է, որովհետև աշակերտների համար ուսուցումը գործունեության հիմնական տեսակն է, դրա համար էլ այն կարևոր դեր է կատարում նրանց անձի ձևավորման գործում: Ուսուցման գործընթացի դաստիարակչական ներգործության հարուստ աղբյուր է բուն գործընթացի բովանդակությունը, որովհետև ընտրելով դաստիարակչական առումով հիմնական գաղափարները, օրենքները և հասկացությունները՝ ուսուցիչը հնարավորություն է ստանում առարկայական ծրագրերի բովանդակության յուրացման միջոցով աշակերտների մեջ սերմանել քաղաքական, իրավական, բարոյական, գեղագիտական, բնապահպանական և այլ գիտելիքներ ու վերաբերմունք: Կրթության բովանդակության հետ միասին ուսուցման մեթոդները ներգործում են աշակերտների ճանաչողական ունակությունների վրա՝ նրանց հնարավորություն տալով ստացած գիտելիքները կյանքում օգտագործելու ըստ նպատակի:

Ուսուցման գործընթացում լուծվում են սովորողների կրթական, դաստիարակչական կամ արժեքային և ընդհանուր զարգացման խնդիրները: Դրա համար յուրաքանչյուր դասի դաստիարակչական խնդիրների լուծումը նախատեսում է ոչ թե մեկուսացված կամ առանձին մոտեցում, այլ գիտելիքների ու

կարողությունների, արժեքային որակների, կամքի, բնավորության, զգացմունքների, հոգեբանական տարբեր դրսևորումների միաժամանակյա և փոխկապակցված մոտեցում: «Եթե դուք ունակ եք որոշելու երեխայի ունակությունն ու նրա ուժը, դուք պետք է գիտենաք, որ ամենամեծ ուրախությունը՝ դժվարությունների հաղթահարման, նպատակին հասնելու, գաղտնիքի բացահայտման ուրախությունը հաղթանակի բերկրանքն է ու ինքնուրույն դառնալու, տիրելու ու տիրապետելու երջանկությունը»³:

Յուրաքանչյուր դասի ժամանակ ուսուցիչը որոշակի դաստիարակչական խնդիրներ է լուծում՝ հաշվի առնելով տվյալ առարկայի և թեմայի ուսումնասիրման հիմնական խնդիրները, որոնք ներկայացված են առարկայական ծրագրերում: Նա առանձնացնում է ընդհանուր դաստիարակչական խնդիրները, որոնք առանձին աշակերտների մոտ հաճախակի են դրսևորվում: Ուսուցիչը ուսուցման կազմակերպման տարբեր ձևերի ընտրության միջոցով (անհատական, խմբային, էքսկուրսիա, դասդեկական ժամ, արտադասարանական միջոցառումներ և այլն) առավել արդյունավետ է դարձնում աշակերտների արժեհամակարգային դաստիարակչական խնդիրների լուծումը: Օրինակ՝ խմբային աշխատանքի ժամանակ աշակերտները սովորում են ուշադրությամբ վերաբերվել միմյանց, միասին հաղթահարել դժվարությունները, միասին ձեռք բերել հաջողություններ, լսել հակադիր կարծիքներ, ընդօրինակել միմյանց և այլն: Հասակակիցների խմբում աշակերտն ավելի ազատ է արտահայտում իր մտքերն ու դատողությունները, գործում է անկաշկանդ, ինչն էլ նպաստում է ուսուցման արդյունավետ կազմակերպմանը: Անհատական աշխատանքում դաստիարակվում է աշակերտների ինտելեկտուալ պատրաստականությունը դժվարությունները հաղթահարելու գործում, ձևավորվում են համառության, ինքնակազմակերպման և ինքնավերահսկման ընդունակություններ: «Հատկապես դեռահասների առանձնահատուկ զգացմունքայնությունը, ինքնասիրությունը, որ հաճախ արտահայտում է նրանց ինքնահաստատման և հասուն երևալու ձգտումը, մանկավարժից պահանջում է անհրաժեշտ նրբանկատություն, հարգանք դեռահասի անձի նկատմամբ»⁴:

³ Տե՛ս՝ Педагогика, под. ред. Ю. К. Бабанского, С. Нойнера и др., М., 1978, 452 с.

⁴ Տե՛ս՝ Я. Корчак, Избранные педагогические произведения, М., 1979, 458 с.

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՅՔ

Ուսումնասիրելով մի շարք նյութեր փորձեցի հայոց պատմության դասերին շեշտը դնել սովորողների մեջ արժեքային համակարգի և հայրենասիրության բարձրացմանը:

Հետազոտության իրականացման հմար ընտրեցի 7- րդ դասարանը, որտեղ սովորում են 5 աշակերտ՝ տարբեր խառնվածքով, հայրենասիրության մասին տարբեր պատկերացումներով:

Ընտրեցի հայոց պատմությունն առարկան քանիոր այն բովանդակում է դաստիարակչական հսկա ներուժ, հայրենասիրություն և ազգային արժանապատիվ գոյություն: Հայոց պատմության իմացությունը հնարավորություն կտա Հայաստանի Հանրապետության ապագա քաղաքացուն ուսումնառության ընթացքում ձեռք բերած գիտելիքներն ու ճանաչողական հմտությունները, հայոց քաղաքակրթության դարավոր ավանդույթները, փորձը և անցյալի դասերը լավագույնս ծառայեցնել հզորացման և բարգավաճման ուղին բռնած Հայաստանի անկախ պետությանը, պատկերացում կազմել համաշխարհային պատմության մեջ Հայաստանի և հայ ժողովրդի զբաղեցրած տողի ու դերի մասին: Հենց այս պատճառով է, որ կրթության գեները և գլխավոր իմաստը պետք է դառնա արժեհամակարգի ձևավորումը⁶:

- Նախատեսվում է ,որ դպրոցն ավարտող յուրաքանչյուր աշակերտ պետք է՝
- լինի հայրենասեր և պատրաստ ծառայելու հայրենիքի պաշտպանության գործին, կարևորի ազգային-պետական մտածողության և գործելակերպ ունենալը և դրսևորի դրան հասնելու ձգտում ու կամք:
  - Ունենա ազգային ինքնագիտակցություն
  - Կարևորի ազգային հիմնախնդիրների լուծման գործում իր մասնակցության անհրաժեշտությունը,
  - Ունենա արդարության , լավատեսության և պատասխանատվության զգացում,
  - Գիտակցի ներկան և ապագան կերտելու խնդրում ազգային պատմության դերը,
  - Գիտակցի իր ժողովրդի նյութական և հոգևոր արժեքները պահպանելու անհրաժեշտությունը:

⁵ Տե՛ս՝ Ա. Գևորգյան, Ազգային կրթության դերն ու նշանակությունը սովորողների հայեցողատիարակության գործընթացում, Եր., 2002, էջ 65:

⁶ Տե՛ս՝ Ղուկասյան Ա., Հայոց պատմությունը 8-9 րդ դասարաններում: Ուսուցչի ձեռնարկ: էջ 6

-
- Գիտակցի, որ կյանքում իր համար կարևորագույն արժեքներից են լինելու գիտելիքները, աշխատանքային հմտությունները, մասնագիտական վարպետությունը և այլն...

Հայոց պատմություն առարկայի ուսուցման նպատակները բազմազան են, սակայն նախընտրեցի առանձնացնել նրանցից մեկը՝ զինել աշակերտներին ազգային արժեքներով:

Այդ նպատակին հասնելու համար որոշեցի կատարել մի քանի նպատակաուղիված քայլեր: Ընտրեցի 7- րդ դասարանը որպեսզի կարողանամ արդեն 9- րդ դասարանում հասնել այն վերջնարդյունքին, որի համար սկսել եմ հետազոտությունը:

1. Սովորողներին զինել հին, միջնադարի, նոր և նորագույն ժամանակների հայոց պատմության ամբողջական գիտելիքներով, որոնց միջով կարմիր թելով պետք է անցնի ազատության, անկախության, պետականության ստեղծման և ամրապնդման համար պայքարին սեփական մասնակցությաունը բերելու գաղափարը: Այդ գիտելիքները մեծապես կօգնեն հասկանալ ու իմաստավորել հայ ժողովրդի անցյալն ու ներկան, դասեր քաղել պատմությունից: Հայոց պատմության խոր իմացությունը կօգնի մեր հանրապետության քաղաքացիներին կապվելու մայր հողին, տեր կանգնելու հայրենի տուն ու տեղին:

2. Ցույց տալ ազգային-ազատագրական պայքարի հերոսական դրվագները , հայ ժողովրդի խիզախ ու քաջարի զավակների անձնագոհ սխրանքները:

3. Գաղափար տալ հայ մշակույթի, քաղաքակրթության նրա առաջացման ու զարգացման օրինաչափությունների , առանձնահատկությունների մասին: Ծանոթացնել հայ ժողովրդի մշակույթային արժեքների և համամարդկային

---

⁷ Տես՝ Բաբանսկի Յու.-Աշակերտների դաստիարակությունը կոմպլեքսային մոտեցում:

նվաճումների հետ: Ծանոթացումը հայրենի երկրի մշակույթին, պատմամշակույթային կոթողներին:

4. Յույց տալ ժողովրդի աշխատասիրությունը, ազատ, խաղաղ և ստեղծագործ աշխատանքի նրա բնածին ձգտումը: Ներարկել սեր և հարգանք աշխատանքի, աշխատավոր և բարիքներ ստեղծող մարդկանց նկատմամբ:

5. Պատկերացում տալ մեր ժողովրդի կյանքի ու կենցաղի, ապրելակերպի ու ավանդույթների, վարքի ու բարքի մասին, հասկանալի դարձնել, թե ինչպես են ապրել ու աշխատել մեր նախնիները , ինչպես են ընտանիք կազմել,սնվել ու հագնվել: Այս գիտելիքները սովորողներին կմոտեցնեն մեր ազգային արմատներին ու ակունքներին:

6. Բացահայտել պատմամշակույթային գործիչների՝ պատմություն կերտողների կյանքն ու գործը: Հասկանալի դարձնել, որ պատմական այդ գործիչների միջոցով են իրականացվում ազգային-հասարակական ձգտումներն ու իդեալները:

7. Բացահայտել պատմական ճշմարտությունը, նշել, որ այն ծնվում է տարբեր սկզբնաղբյուրների համադրումից:

8. Դաստիարակել խորը հայրենասիրություն, ձևավորել հայրենիքի, ազգային պետության ու ժողովրդի նկատմամբ ազգային արժանապատվություն ու հպարտություն, անմնացորդ սիրո ու հարգանքի խոր զգացում: Ներարկել այն գաղափարը, որ հայրենիքին ու հայոց բանակին ծառայելը պատվի գործ է:

9.Ճանաչելի դարձնել Հայաստան աշխարհն ու հայրենի բնօրրանը, բնապատմական և պատմամշակույթային այն միջավայրը,որտեղ ապրել ու իր պատմական ուղին է անցել հայ ժողովուրդը:

10.Հասնել այն բանին,որ իր ժողովրդի հարուստ պատմական փորձով զինված Հայաստանի վաղվա քաղաքացին գիտակցի իր անմիջական մասնակցության անհրաժեշտությունը ազգային հիմնախնդիրների լուծման, անկախ պետականության կերտման , հայրենիքի բարգավաճման և վերածնության գործին:

11. Նպաստել մարդասիրության և սոցիալական արդարության ոգով տոգորված ժամանակակից ազատ ու գիտակից անհատի և քաղաքացու ձևավորմանը:

12. Ձևավորել սեփական գործունեությունը հանդուրժողականության և մարդու իրավունքների ինչպես նաև համամարդկային բարոյական սկզբունքներին համապատասխան կառուցելու պահանջմունք ու կարողություն:

13. Ձևավորել գիտակից վերաբերմունք համամարդկային գլոբալ հիմնախնդիրների, բնական աղետների, մարդկության ճակատագրի և ապագայի նկատմամբ:

14. Զարգացնել սովորողների ճանաչողական, տրամաբանական, ստորոծագործական մտածողությունը հաղորդակցական, համագործակցային և ինքնուրույն գործունեության կարողություններն ու հմտությունները.

- խթանել սովորողների ճանաչողական ակտիվությունը, մտածողության ինքնուրույնությունը, սեփական գիտելիքներն ինքնուրույն լրացնելու և հարստացնելու կարողությունները:
- Սովորեցնել տեղեկատվության աղբյուրներից օգտվելու, ժամանակակից տեղեկատվական հեղեղի մեջ կողմնորոշվելու, անհրաժեշտ տեղեկությունը ճիշտ ընտրելու, մշակելու, վերաձևակերպելու, այսինքն՝ գիտելիք կառուցելու կարողություններ:
- Ձևավորել պատմական դեպքերը, երևույթները համեմատելու, վերլուծելու, գնահատելու, վերացարկելու, ընդհանրացնելու և կանխատեսումներ կատարելու կարողություններ.
- Զարգացնել ուսումնառության արդյունքում սովորողների ստացած գիտելիքները և տեսական դրույթները պատմական կենդանի նյութի վրա կոնկրետացնելու անցյալի, ներկայի հասարակական-քաղաքական երևույթների վերլուծության ժամանակ կիրառելու կարողություններ ու հմտություններ
- Զարգացնել սովորողների զգայական ընկալման, մտավոր և հուզական ճանաչողության բոլոր տեսակներն ու կամային որակները (լսողություն, տեսողություն, կամք, համատություն) և մտավոր գործողությունները (համեմատում, համադրում և այլն):

Հետազոտության ընթացքում անցկացրել եմ 3 հետազոտական դաս 7- րդ դասարանում Առաջին դասին փորձել եմ հասկանալ, թե երեխաները, ինչ պատկերացումներ ունեն հայրենասիրության, ազգային արժեքների մասին, հետագայում վերլուծելով երեխաների տված պատասխանները հասկացա, որ նրանց պատկերացումները բավականին տարբեր են:

Հետագա երկու դասերին փորձեցի ընդհանրացնել նրանց պատկերացումները և պարարտ հող նախապատրաստել առջադրված խնդիրների լուծման համար:

Դասի պլան 1

Դասարան- 7- րդ

Առարկա- Հայոց պատմություն

Թեմա- Վանի թագավորության թուլացումն ու անկումը

Նապատակը

Զարգացնել դիրքորոշում արտահայտելու կարողություն՝ ուսումնասիրելով Վանի թագավորության թուլացման և անկման վրա ազդող գործոնները:

Զնավորել ազգային արժեքները գնահատելու կարողունակություն:

Վերջնարդյունքները

Վերլուծի ք.ծ.ա. IX-III դ.դ. պետությունների քաղաքական, հասարակական-տնտեսական կյանքի անկման պատճառահետևանքային կապերը, կատարի եզրահանգումներ:

Դասի խնդիրները

Նկարագրել և բացատրել Վանի թագավորության թուլացման պատճառները, ընթացքը:

Վերլուծել/մեկնաբանել Վանի թագավորության անկման գործընթացում ներքին և արտաքին գործոնների խաղացած/ունեցած դերը :

Խաչվող հասկացություններ

Պատճառ և հետևանք, համակարգ և մոդել:

Միջառարկայական, ներառարկայական կապեր-

Համաշխարհային պատմություն/տարածաշրջանի երկրների քաղաքական

իրադրության իմացություն/:

Կապը ՀՊԶ ի հետ Մ1, Մ11, Մ14, Մ16, Մ17, Մ18, Մ39, Մ40, Մ41

Ուսումնադիտողական պարագաները և տեխնիկական միջոցները

Ատլաս, դասագիրք, ուսումնական նյութ, համակարգիչ, :

Դասի ընթացքը-

Ներածություն-Մտազրոհ-Վանի թագավորության թուլացումը, անկումը 3-5 րոպե/:

Հիմնական մաս-

Փակ և հետադարձ հարցերի միջոցով թեմայի առանցքային խնդիրների վերլուծություն:

1. Վերհանք Վանի թագավորության անկման պատճառները:

2. Գնահատեք Վանի համահայկական առաջին թագավորության տեղը Հայոց պատմության մեջ:

Հետադարձ կապ- Ատլասով ամրապնդել տարածաշրջանային կարևոր իրադարձությունները/Վանի գերտերություն, Ասորեստան, /

Գնահատում- փոխադարձ գնահատում միավորային

Տնային հանձնարարություն- Հավելյալ հետաքրքրաշարժ տեղեկությունների հավաքագրում:

Դասի պլան 2

Դասարան- 7

Առարկա- Հայոց պատմություն

Թեմա- Վանի թագավորության պետական կարգը, բնակը, հասարակական-տնտեսական և մշակութային կյանքը

Նպատակը

Ձևավորել քննական-վերլուծական մտածողություն՝ հետազոտելով Վանի համահայկական թագավորության պետական կարգը,բանակը,հասարակական-տնտեսական և մշակութային կյանքը Ջարգացնել կենտրոնացված պետության կայացման հզորացման և բանակաշինության գործում անհատի դերը գնահատելու հմտություններ:

Վերջնարդյունքները

Վերլուծի Վանի համահայկական թագավորության քաղաքական,հասարակական-տնտեսական և մշակութային կյանքի ձևավորման,զարգացման և անկման պատճառահետևանքային կապերը, կատարի եզրահանգումներ:

Դասի խնդիրները

Նկարագրել և մեկնաբանել Վանի թագավորության պետական կարգի,

բանակի,հասարակական-տնտեսական և մշակութային կյանքի ձևավորման ու զարգացման առանձնահատկությունները:

Վերլուծել կառավարման համակարգի, բանակի, ոռոգման ցանցի, ամրոցաշինության ,պաշտպանական համակարգի կատարելագործման,տեղական գրի /սեպագիր և մեհենագիր/առկայության ,դիցարանի բարեփոխումների ազդեցությունը ոչ միայն Վանի թագավորության,այլ նաև այլ երկրների վրա:

Խաչվող հասկացություններ

Համակարգ և մոդել,կառուցվածք և գործառույթ:

Միջառարկայական,ներառարկայական կապեր-

տարածաշրջանի երկրների քաղաքական իրադրության իմացություն/:

Կապը ՀՊԶ ի հետ Մ1, Մ11, Մ14, Մ16, Մ17, Մ18, Մ39, Մ40, Մ41

Ուսումնադիտողական պարագաները և տեխնիկական միջոցները

Ատլաս,դասագիրք,ուսումնական նյութ,լրացուցիչ նյութ, համակարգիչ:

Դասի ընթացքը

Ներածություն-Մտազրոհ-Քաղաքաշինությունը, Պետական կարգը,հայկական պետականության զարգացումը,Բանակը 3-5 րոպե

Հիմնական մաս

Հաստ և բարակ հարցերի միջոցով թեմայի առանցքային խնդիրների վերլուծություն:

1. Տնտեսության ո՞ր ճյուղերը զարգացում ապրեցին Ուրարտում: Ի՞նչն էր նպաստում տնտեսության վերելքին:

2. Պաշտպանական նպատակով ի՞նչ քաղաքներ են կառուցվել Վանի թագավորությունում:

3. Ե՞րբ տեղի ունեցավ անցումը համադաշնությունից կենտրոնացված պետության: Ներկայացրե՞ք Վանի թագավորության պետական կառավարման համակարգը: Վարչական ի՞նչ բաժանման էր ենթարկված Վանի թագավորությունը:

4. Ո՞ր արքան առանձնացրեց արքայական գունդը: ներկայացրե՞ք ուրարտական բանակի կազմը: Ինչպիսի՞ն էր բանակի սպառազինությունը:

Հետադարձ կապ՝

Պատասխանել հարցերին.

1. Ե՞րբ համադաշնությունից անցում կատարվեց կենտրոնացված պետության:

2. Ինչպիսի՞ն էր Վանի թագավորության պետական կառավարման համակարգը:

3. Վարչական ի՞նչ բաժանման էր ենթարկված Վանի թագավորությունը:

4. Ո՞ր արքան առանձնացրեց <<արքայական գունդը>>:

5. Ներկայացրե՞ք ուրարտական բանակի կազմը:

6. Ինչպիսի՞ն էր բանակի սպառազինությունը:

7. Տնտեսության ո՞ր ճյուղերը զարգացում ապրեցին:

8. Ի՞նչն էր նպաստում տնտեսության վերելքին:

9. Պաշտպանական նպատակով ի՞նչ քաղաքներ են կառուցվել Վանի թագավորությունում:

10. Վանի թագավորության շրջանում մշակույթը ի՞նչ պայմաններում է զարգացել:

11. Թվարկե՛լ նյութական մշակույթի կարևորագույն ձեռքբերումները:

12. Ներկայացնել պետական կրոնը/դիցարանը:

13. Վանի թագավորությունում ի՞նչ ծեսեր և տոներ կային:

14. Ի՞նչ գրային համակարգեր են կիրառվել, քանի՞ սեպագիր և քանի՞ մեհենագիր արձանագրություն է պահպանվել:

15.Ի՞նչ ազդեցություն է ունեցել համահայկական առաջին թագավորության մշակույթը այլ երկրների վրա

Գնահատում- փոխադարձ գնահատում

Տնային հանձնարարություն- Հավելյալ հետաքրքրաշարժ տեղեկությունների հավաքագրում:

Դասի պլան 3

Դասարան- 7- րդ

Առարկա- Հայոց պատմություն

Թեմա- Հայկազուն Երվանդականների թագավորության հիմնադրումը:Հայաստանը և Աքեմենյան Պարսկաստանը Ք.ա.VI-IV դդ

Նպատակը

Զարգացնել հետազոտելու հմտություններ՝ ուսումնասիրելով Հայկազուն Երվանդյանների թագավորության հիմնադրման ընթացքը

Զարգացնել պետության հզորացման գործում անհատների դերը գնահատելու հմտություններ:

Վերջնարդյունքները

Ներկայացնի Ք.ծ.ա. IX-III դարերում Հայկական լեռնաշխարհի պետությունների պատմության կարևոր իրադարձություններն ու երևույթները:

Գնահատի Հայկական լեռնաշխարհի Ք.ծ.ա. IX-III դ.դ. պետությունների քաղաքակրթական տվյալ ժամանակաշրջանի այլ քաղաքակրթությունների ձեռքբերումների հետ

Դասի խնդիրները

Նկարագրել Հայկազունների տոհմի իշխանության վերականգնումը ում գլխավորությամբ տեղի ունեցավ,ե՞րբ,ի՞նչ տարածք էր այն զբաղեցնում:

Վերլուծել Երվանդ 1-ին Սակավակյաց և Տիգրան 1-ին Երվանդյան արքաների գահակալության շրջանները, նրանց ունեցած դերակատարությունը Հայաստանի դիրքերի ամրապնդման գործում:

Մատնանշել Տիգրան Երվանդյանի և Կյուրոս Մեծի դաշնակցային հարաբերությունների ունեցած ազդեցությունը Հայաստանի արտոնյալ դիրքի վրա

Խաչվող հասկացություններ

Պատճառ և հետևանք:

Միջառարկայական,ներառարկայական կապեր,

Համաշխարհային պատմություն - տվյալ ժամանակաշրջանի երկրների քաղաքական գործընթացներ, նշանավոր գործիչներ, պատմական կարևոր իրադարձություններ, դեպքեր փաստեր, հավատալիքներ

Աշխարհագրություն - Հայկազունի Երվանդյանների թագավորության, Աքեմենյան տերության, Մակեդոնական տերության, Սելևկյան պետության, սահմանների և ժողովրդագրական հետազոտություններ, քարտեզներ

Գրականություն – ավանդազրույցներ, առասպելներ .Հայկի և Բելի մասին զրույց,Արա Գեղեցիկի և Շամիրամի առասպել.

Արվեստ - մշակույթի տարբեր բնագավառներ (ճարտարապետություն, երաժշտություն, կերպարվեստ, կիրառական արվեստ), պատմաճարտարապետական հուշարձաններ

Կապը ՀՊԶ ի հետ Մ1, Մ11, Մ14, Մ16, Մ17, Մ18, Մ39, Մ40, Մ41

Ուսումնադիտողական պարագաները և տեխնիկական միջոցները

Ատլաս,դասագիրք,ուսումնական նյութ:

Ներածական մաս` Մտագրոհ

Հիմնական մաս-

Հարցերի միջոցով թեմայի առանցքային խնդիրների վերլուծություն` շրջված դասարան մեթոդով:

Պատասխանել հարցերին.

1.Ե՞րբ է վերականգնվել Հայկազունների տոհմի իշխանությունը,ու՞մ գլխավորությամբ:

2.Ի՞նչ տարածք էր զբաղեցնում Հայկազունների իշխանությունը:

3.Ներկայացնել երվանդ 1-ին Մակավակյացի գահակալության շրջանը,հարաբերությունները Մարաստանի հետ:

4.Ներկայացնել Տիգրան 1-ին երվանդյանի գահակալության շրջանը:

5.Ինչպիսի՞ն էին Կյուրոսի և Տիգրանի հարաբերությունները, դրանք ի՞նչ ազդեցություն ունեցան Հայաստանի արտոնյալ դիրքի վրա:

1

Հետադարձ կապ-

Դերային խաղ

Դերային ներկայացման հիմնական հարցը

Երբ է վերականգնվել Հայկազունների տոհմի իշխանությունը, ում՝ գլխավորությամբ, ի՞նչ տարածք էր զբաղեցնում:

Դերային ներկայացման հիմնական ուղղությունները.

Դերերի՝

.Ցանկություններն ու նպատակները

.Իրականացրած քայլերը

.ձեռքբերումները

.անհաջողությունները ու սխալները:

Դերեր

Հայաստան

.Երվանդ I Սակավակյաց

.Տիգրան I Երվանդյան

.Երվանդ II

.Երվանդ III

.Դարեհ

.Ժողովուրդ

-գյուղացիներ

-արհեստավորներ

-առևտրականներ

Տարածաշրջան

.Աքեմենյան տերություն

.Մարաստան

.Բաբելոն

Գնահատում- ձևավորող գնահատում. փոխադարձ գնահատում, միավորային գնահատում:

Տնային հանձնարարություն- Հավելյալ հետաքրքրաշարժ տեղեկությունների հավաքագրում:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Այս հետազոտական աշխատանքը կատարելիս հասկացա, որ ընտրված թեման պետք է մշտապես լինի ՀՀ յուրաքանչյուր քաղաքացու ուշադրության կենտրոնում:

Աշակերտները Հայոց պատմության ծրագրի շրջանակներում ծանոթանում են հազարամյակների կենսագրություն ունեցող հայկական քաղաքակրթությանը, նրա առաջացման ու զարգացման օրինաչափություններին, ձեռքբերումներին, ստեղծած արժեքներին և համամարդկային նվաճումներին, ինչպես նաև՝ այդ ճանապարհին հայ ժողովրդի դժվարություններին ու կորուստներին: Հայոց պատմություն առարկայի ուսումնասիրման շնորհիվ ձևավորվում է ազգային դիմագիծ, պետականամետ մտածելակերպ ունեցող, հայ ժողովրդ և հայոց պետականության դերը համաշխարհային պատմության համատեքստում պատկերացնող, հայոց ազգային և համամարդկային արժեհամակարգը կրող պատասխանատու անձ ու քաղաքացի: Այդ իսկ պատճառով արժեաքյին համակարգի ձևավորումը ժամանակակից դպրոցի գերխնդիրն է և մշտապես պետք է լինի մանկավարժների ուշադրության կենտրոնում:

Յուրաքանչյուր աշակերտ պետք է իմանա, որ որպես հայ՝ ո՞րն է իր անելիքն այստեղ՝ հայրենիքում: Ազգային գաղափարախոսությունն պետք է հուշի սեփական պատմական առաքելությունը, որտեղ ամենակարևորը հայրենիքը սիրելն է իրական սիրով: Հենց այս պատճառով է, որ կրթության հենքը և գլխավոր իմաստը պետք է դառնա արժեհամակարգի ձևավորումը, իսկ երբ վերանում են արժեքների ձևավորման ազգային և համամարդկային ընդհանրական չափանիշները, և վարքի կարգավորիչ են դառնում իրավիճակն ու պահի նպատակահարմարություն, արժեհամակարգի գոյությունը կամ բացակայությունը դառնում է ազգային- հասարակական կարևորության խնդիր, որովհետև արժեհամակարգը պետք է ձևավորվի ազգային հոգևոր-բարոյական ընդհանրականության հիմքի վրա:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Առարկայական չափորոշիչներ. <https://escs.am/am/search>
2. Հանրակրթության պետական չափորոշիչ. <https://www.arlis.am/documentview>
- 3.
4. Հանրակրթական դպրոցի տնօրենի ուղեցույց, Կրթակարգ, ԿԱԻ, Երևան, 2004թ.:
5. Իլյինսկի Ի., Ռուսաստանի կրթության «արդիականացումը» համաշխարհային գլոբալացման համատեքստում, «Կրթությունը XXI դարում» գիտակրթական հանդես, N1, էջ 50-83, Երևան, 2014 թ.:
6. Մանասյան Ն., Հանրակրթության արժեքային համակարգը, «Մանկավարժություն» գիտամեթոդական վերլուծական ամսագիր, 2004թ., N1/2, էջ 6-15:
7. Գարեգին Նժդեհ, «Հատընտիր», Երևան, Ամարաս, 2006թ.:
8. Ա. Գևորգյան, Ազգային կրթության դերն ու նշանակությունը սովորողների հայեցի դաստիարակության գործընթացում, Եր., 2002,:
9. Սուխոմլինսկի Վ. Ա., Սիրտս նվիրում եմ երեխաներին, Երևան, 1977թ.:
10. Ղուկասյան Ա, Հայոց պատմությունը 8-9 րդ դասարաններում: Ուսուցչի ձեռնարկ:
11. Արմինե Սարգսյան, Արման Մալոյան , Հայոց պատմություն 10-11 րդ դասարաններում:
12. Բարանսկի Յու.- Աշակերտների դաստիարակությունը կոմպլեքսային մոտեցում:
13. Մուդրիիկ Ա. Վ.- Դպրոցականի անձը և նրա դաստիարակությունը կոլեկտիվում - Երևան 1986
14. Педагогика, под. ред. Ю. К. Бабанского, С. Нойнера и др., М., 1978.
15. Я. Корчак, Избранные педагогические произведения, М., 1979.